WIKIPÉDIA

Finn nyelv

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A **finn nyelv** *(suomi* vagy *suomen kieli* [ejtsd: szuomi]) az uráli nyelvcsalád balti-finn ágának legnagyobb nyelve; Finnország és az Európai Unió egyik hivatalos nyelve. Igen közel áll az észt nyelvhez: a kettő beszélői kölcsönösen megértik egymást. A magyar nyelvnek is rokona, több szó, nyelvtani szabály is hasonlít, de a beszélők már nem értik meg egymást.

Finn suomi	
Beszélik	Finnország, Oroszország, Svédország, Norvégia stb.
Terület	Észak-Európa
Beszélők száma	5 millió 232 ezer fő
Nyelvcsalád	uráli finnugor finn-permi finn-volgai balti-finn
Írásrendszer	Latin írás finn változata
Hivatalos állapot	
Hivatalos	Finnország, Európai Unió
Nyelvkódok	
ISO 639-1	`fi`
ISO 639-2	`fin`
ISO 639-3	`fin (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=fin)`

A Wikimédia Commons tartalmaz *suomi* témájú médiaállományokat.

A karjalai (karéliai, karél), a vepsze, az észt, az inkeri, a vót és a lív nyelvekkel áll a legközelebbi rokonságban.

Beszélőinek száma 5 millió 232 ezer. Finnországban 4 millió 713 ezer (1992) finn él. Svédországban mintegy 250 ezer, közülük 20 ezer őslakos finn, az ország északkeleti határa mentén, a többi bevándorló. A svéd hivatalos nyelv Finnországban, a finn pedig hivatalos kisebbségi nyelv Svédországban. Finnek élnek a Jeges-tenger partján, a mai Észak-Norvégiában is, mintegy kétezren, a 16–17. század óta, a norvég statisztikai központi iroda *(Statistisk centralbyrå)* a számukat 2001-es adatok szerint 3000-re teszi. Az utolsó szovjet népszámlálás szerint Karjalában 67 ezren (1989) vallották magukat finnek. Nagyobb finn közösség él az Egyesült Államokban (40 ezer), Kanadában (40 ezer), Ausztráliában (10 ezer) és Németországban (10 ezer). Ezen kívül még tízezren az EU más tagállamaiban.

A finn statisztikai hivatal *(Tilastokeskus)* adatai szerint 2003-ban a lakosság 92,02%-a beszélte a finnt, ami több mint 4,8 millió embert tesz ki az anyaországban.

Az észt statisztikai hivatal *(Statistikaamet)* 2001-es adati szerint a finnt Észtországban 4932-en beszélik anyanyelvükként.

Tartalomjegyzék

Nyelvjárásai

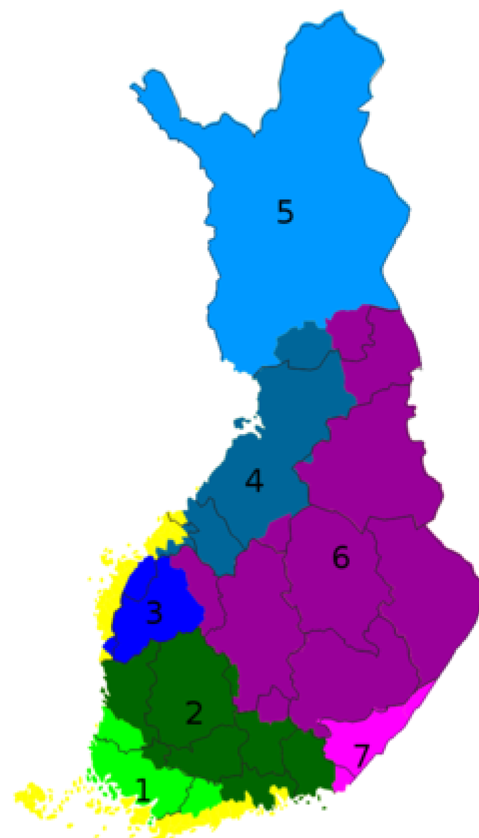
A nyelvjárások két fő csoportra oszthatók: nyugati és keleti nyelvjáráscsoportra. A nyugatiak általában öt, a keletiek két további nyelvjárásra osztódnak.

A nyugati csoport:

1. délnyugati
2. hämei
3. dél-pohjanmaai
4. közép és észak-pohjanmaai
5. hátsó-pohjanmaai

A keleti csoport:

1. savoi
2. délkeleti oszlik.

A finn (1.) délnyugati (sötétebb zölddel a Délnyugat-Finnország átmeneti nyelvjárásai), (2.) häméi, (3.) dél-pohjanmaai, (4.) közép és észak-pohjanmaai, (5.) hátsó-pohjanmaai, (6.) savói és (7.) délkeleti nyelvjárásai. Sárgával jelölt területek a svéd nyelvű tengerparti települések. Az országok valamint a mai finn tartomány határait fekete vonal jelöli ki.

A nyugati nyelvjárás szorosabb kapcsolatot mutat az észttel, különösen a tengerparti észttel, míg a keleti az inkerivel és észak-karjalaival.

A közéletben használt irodalmi nyelv és a hétköznapi nyelv között viszonylag nagy különbségek akadnak, a beszélt nyelv, amely a szlengből és a nyelvjárásokból is táplálkozik, sokkal lazább, kötetlenebb, kihagy bizonyos hangokat, elsősorban mássalhangzókat. Gyakoriak a szórövidítések és az idegen nyelvekből (a svédből és újabban az angolból) kölcsönzött szavak. Az idegen eredetű szavakat természetesen az „őshonos” szavakhoz hasonlóan ragozzák, s mivel a finn szavak alapvetően magánhangzóra vagy n-re, r-re, s-re végződnek, így az idegen szavak ragozásánál, annak megkönnyítésére egy i-vel pótolják ki a „hiányzó” szó végi magánhangzót, például Finnair ~ Finnair*in*.

A csak irodalmi nyelvet beszélő nyelvtanuló számára a beszélt nyelv vagy a nyelvjárások megértése átmeneti nehézséget jelent, akár az egyszerűbb mondatok is fejtörést okozhatnak.

A finn nyelvről általában

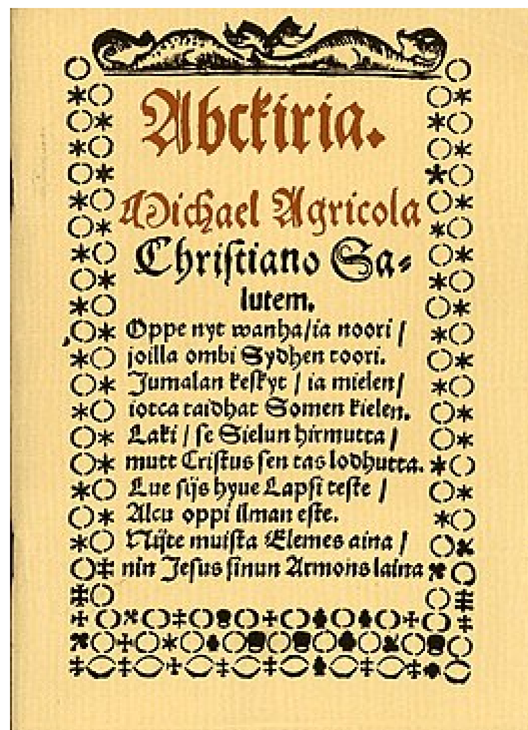
Az ábécé

A finn ábécé:

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z Å Ä Ö.

Az Å å betű svéd eredetű nevekben vagy szavakban fordul elő, például *Ståhlberg* e.: svédesen [sztólberj] és nem németesen [stálberg] (ezt a nevet viselte többek között Finnország első elnöke is). A svéd családneveket természetesen a svéd kiejtési szabályok szerint ejtik ki: például Lönnrot [lonrut].

Régebben V helyett gyakran használták a W-t, például Waasa (ma: Vaasa) Helsingin Wiikko-Sanomia (egy 19. századi finn lap címe) (ma a wiikko helyesírása: viikko).

Abckiria.
Michael Agricola
Christiano Sa-
lutem.
Oppe nyt wanha/ia noori /
joilla ombi Sydhen toori.
Jumalan keskyt / ia mielen/
iotca taidhat Somen kielen.
Laki / se Sielun hirmutta /
mutt Cristus sen tas lodhutta.
Lue sijs hyue Lapsi teste /
Alcu oppi ilman este.
Nijte muista Elemes aina /
nin Jesus sinun Armons laina

Egy 1543-as finn nyelvemlék, az *Abckiria*, az első finn nyelvű könyv

A kiejtés

A finn hangrendszer egyszerű. Ha nem számítjuk a kizárólag újabb idegen szavakban előforduló *b*, *f*, *g*, *š* fonémákat, akkor mindössze 22 vagy a *ts*-vel együtt 23 fonémát tartalmaz. Hiányoznak belőle a magyarra vagy a szláv nyelvekre jellemző „lágy” (palatális: mint a magyarban y-nal jelölt) hangok, és nincsenek zöngés obstruensek (mint a magyar *z*, *zs*. A *d* a különböző nyelvjárásokban különbözőképpen hangzik, csak az irodalmi nyelvben hasonlít a magyarra, a *b* és a *g* csak idegen szavakban fordul elő.

Eltérő betű-hang kapcsolatok (finn betű magyar hangértéke):

Finn írás	Nemzetközi fonetikai jel	Megjegyzések
y	[y]	Mint a magyar *ü*.
s	[s]	Mint a magyar *sz*.
e	[e]	A magyar *e*-nél zártabb, a tájnyelvi *ë*-nek felel meg.
ä	[æ]	Az *e*-nél jóval nyitottabb, de még nem *a*. Mint az angol *cat, fat, hat, stb* szavakban.
å	[o]	A magyar *o*-nak felel meg, csak svéd eredetű szavakban, nevekben fordul elő.

A tévhittel ellentétben a finn *a* nem a magyar *á* rövid változatának felel meg, sokkal inkább a magyar *a-nak*. Ez - akárcsak a magyarban - nyelvjárásonként eltérhet.

A magánhangzók hosszúságát, akárcsak a mássalhangzókét, a betű megkettőzése jelzi: *tulli* ’vám’, *tuuli* (kb. [túli]) ’szél’.

Emellett a finn *l* hang sokkal keményebb, mint a magyar, és feljebb képzik – a nyelv hegyét valahova a felső íny és a szájpadlás közé nyomva. Számunkra talán ez a legnehezebben megtanulható hang; a nálunk megszokott l inkább a svéd kisebbségre jellemző (ezt inkább félkomolyan szokás megjegyezni).

Az is lényeges különbség, hogy az *ng* hangkapcsolatban a g néma, csupán az n ejtését módosítja [ŋ]-re (ez olyan, mint a magyarban a k vagy g előtt ejtett n). Ezzel szemben az nk kombinációt pontosan úgy ejtjük, mint a magyarban: kenkä [ˈkeŋkæ] (cipő) → kengät [ˈkeŋːæt] (cipők).

Az idegen eredetű szavakban, márkanevekben is gyakori a finnes ejtés, így például a zöngés mássalhangzók zöngételenekkel való helyettesítésében: a Peugeot [pözsó] finnül sokszor [pösó]-nak hangzik. Ugyancsak gyakran ingadozik a tš/tsh [cs] ejtése is például Tšekinmaa („Csehország”) szót néha Tsekinmaa-nak [tszekinmá] ejtik.

A magyartól eltérően pedig a szó végi o, ö is lehet rövid, például talo, Töölö, szemben a magyar kiejtéssel, amely önkéntelenül is megnyújtja a szó végi o-t és ö-t.

Sajátos viszont az ún. gégezárhang, amelyet írásban nem jelölnek. Ez a hangszalagok hirtelen összerándulását jelenti. Ha a gégezárhangot mássalhangzó követi, akkor az előbbi hasonul a mássalhangzóhoz,

klasszikus példa:

Tervetuloa! („Isten hozott!”) kiejtése: [terve*tt*uloa].

A végződéseket a magánhangzó-harmónia szerint illeszti, azaz magas hangrendű szavakhoz magas, mély hangrendű szavakhoz mély végződés járul.

Például

talo – talo*ssa* („ház – házban”)

mökki – möki*llä* („házikó – házikóban”)

Hangsúly

A magyarhoz hasonlóan az első szótag hangsúlyos, a szavakon belül pedig a páratlan számú szótagok.

A kérdőmondatokban is „esik” a hangsúly, ezért a kérdő mondatokban mindig szerepelni kell kérdőszónak vagy az eldöntendő kérdésekben a -ko/kö toldatnak, amely a kérdésessé tett mondatrészhez tapad.

például: Eldöntendő kérdésnél:

```
– Oletko sinä ruotsalainen?
– Te svéd vagy?
```

```
– Oletteko te nyt kotona?
– Otthon vagytok ti most?
```

Kérdőszó esetén:

```
– Minkälainen ilma on?
– Milyen idő van?
```

```
– Missä maassa Liisa on?
– Melyik országban van Liisa?
```

Névelők

A finn (és észt) nyelv a szláv nyelvekhez hasonlóan nem ismeri sem a határozott, sem a határozatlan névelőt.

Névszók

A névszóknak van számuk, esetük, abszolút és birtokos ragozásuk, de nincs nemük. 15 eset van. A többesszámot vagy a *t*, vagy az *i* végződés jelzi, tehát nem egységes a jelölési mód, mint a magyarban.

Példa a névszóragozásra: maa ("ország").

	***yksikkö* (egyes szám)**	***monikko* (többesszám)**	(magyar jelentésük)
nominatiivi	maa	maat	(ország/országok)
genetiivi	maan	maiden	(országnak a../országoknak a …[birtokos eset])
partitiivi	maata	maita	(részleges tárgy eset: országot/országokat)
essiivi	maana	maina	(országként/országokként)
translatiivi	maaksi	maiksi	(országgá/országokká)
inessiivi	maassa	maissa	(országban/országokban)
elatiivi	maasta	maista	(országból/országokból)
illatiivi	maahan	maihin	(országba/országokba)
adessiivi	maalla	mailla	(országon/országokon)
ablatiivi	maalta	mailta	(országról/országokról)
allatiivi	maalle	maille	(országra/országokra)

Megjegyzések: nem minden eset feleltethető meg a magyar eseteknek, a genitivus és a partitivus a magyar nyelvben nem is létezik. Ez utóbbi (a részleges „tárgyeset”) többféle funkcióval bír: például számnév után a névszó általában partitivusban áll, például kaksi maata (ti. kettő az országok közül, tehát nem az összes), de kifejezi azt is, hogy a beszéd tárgya valamilyen mértékegység alapján meghatározható anyag, például kahvia („valamennyi kávé”).

Jelentésbeli megkülönböztető szerepe van, például Juon kahvia („Kávét iszom” – tehát valamennyit) ↔ Juon kahvin („Megiszom a kávét.” – ti. a szóban forgó összes kávét), tehát, míg a magyar az igével mutatja meg a teljességet, addig a finn a főnévhez tett toldalékkal.

A névszókhoz a magyarhoz hasonlóan birtokos személyjelek is kapcsolódhatnak, vagyis alapvetően mindkét nyelven a birtokos névmás helyett a személyjelek fejezik ki a birtokviszonyt.

A birkokos személyjelek: ni, si, nsa/nsä, mme, nne nsa/nsä (a 3. személy birtokos személyjelei megegyeznek). Például elämä-*ni* – élet-e-*m*.

Ha a szó birtokos személyjelet kap, akkor már a birtokos névmást sem kell használni, eltérően az indo-európai nyelvektől, ahol többnyire ez elmaradhatatlan. *(my* life stb.) A finn beszélt nyelvben azonban gyakori, hogy a birtokviszonyt a birtokos névmással fejezik ki, és a birtokos személyjelek elmaradnak: *mun elämä* ~ *(minun) elämäni*.

Természetesen a birtokos személyjelekhez is kerülhetnek esetragok, ahogy a hasonló típusú nyelvekben, mint például a török, vagy a magyar. például elämä-*ssä-ni* ~ élet-e-*m-ben*. De a magyartól és a töröktől eltérően a finn toldaléksorrend először kapcsolja az esetragot és utána a személyjelet(rag-jel), pont fordítva, mint mi(jel-rag). tehát: elämä-ssä-ni szó szerint: élet-ben-em

Nyelvjárási és köznyelvi sajátosság az esetragok „lekopása”. Különösen jellemző például a translativus „-ksi” ragjának „-ks”-re rövidülése: Opiskelen *lääkäriks'*. ~ Opiskelen *lääkäriksi*. "Orvosnak tanulok".

Melléknevek

A mellékneveket a magyartól eltérően együtt ragozza a főnévvel, például kaun*is* kukk*a (sg.)* kauni*it* kuk*at:* „szépek virágok”.

Mondattan

Funkciójuk szerint a finn mondatok kijelentők, kérdők, felkiáltók, felszólítók vagy óhajtók lehetnek. Formailag 3 alaptípusuk van: egyszerű mondat, összetett mondat és mondatpótló.

Névszói állítmány nincs. Háromféle bővítmény van: tárgy, határozó, jelző. Az egyszerű mondat általában SVO szerkezetű. Három vagy több valenciájú igével a mondat SVO+ többi mondatrész szerkezetű.

Szövegminta

A Kalevala első néhány sora:

```
Mieleni minun tekevi,
aivoni ajattelevi
lähteäni laulamahan,
saa'ani sanelemahan,
sukuvirttä suoltamahan,
lajivirttä laulamahan.
Sanat suussani sulavat,
puhe'et putoelevat,
kielelleni kerkiävät,
hampahilleni hajoovat.
```

```
Veli kulta, veikkoseni,
kaunis kasvinkumppalini!
Lähe nyt kanssa laulamahan,
saa kera sanelemahan
yhtehen yhyttyämme,
kahta'alta käytyämme!
Harvoin yhtehen yhymme,
saamme toinen toisihimme
näillä raukoilla rajoilla,
poloisilla Pohjan mailla.
```

Miatyánk finn nyelven

```
Isä meidän, joka olet taivaissa.
Pyhitetty olkoon sinun nimesi.
Tulkoon sinun valtakuntasi.
Tapahtukoon sinun tahtosi myös maan päällä niin kuin taivaassa.
Anna meille tänä päivänä meidän jokapäiväinen leipämme.
Ja anna meille meidän syntimme anteeksi,
niin kuin mekin anteeksi annamme niille, jotka ovat meitä vastaan rikkoneet.
Äläkä saata meitä kiusaukseen,
vaan päästä meidät pahasta.
Sillä sinun on valtakunta
ja voima ja kunnia iankaikkisesti.
Aamen.
```

Esti dal finnül: Iltalaulu

```
Metsän laitaan ilta ehti,
viitan käärin pielukseksi.
Ristin kädet rinnalleni
puhuissani Luojalleni.
Taivaan Isä, kotiin kaipaan,
uupunut oon vaeltamaan.
Vaeltamaan, piileksimään
vieraan talon tanhuvilla.
Taivaan Isä, hyvää yötä,
enkelisi anna myötä.
Rohkeaks' tee sydämeni,
taivaan Isä, hyvää yötä.
Taivaan Isä, hyvää yötä.
```

Néhány fontos kifejezés:

Missä sinä asut?-Hol laksz? Kuka sinä olet?-Ki vagy?

Igeragozás

A gyakorlati nyelvtanok és egyes szótárak **6 igetípus**t különböztetnek meg, a különböző végződések szerint.

1-es típus mgh+(-a)/(-ä) végű igék, az (-a)/(-ä) leválik és az igék ez után kapják meg személyragjaikat.

puhua - beszélni

(minä) puhu**n**

(sinä) puhu**t**

hän (E/3 személyben kötelező kirakni) puhu**u**

(me) puhu**mme**

(te) puhu**tte**

he (T/3 személyben is kötelező) puhu**vat**

2-es típus (-da)/(-dä) végű igék, a (-da)/(-dä) leválik és az igék így kapják meg a személyragjaikat, (E/3-as alakban a 2. csoportnál nem nyújtjuk meg az utolsó magánhangzót!).

syödä - enni

(minä) syö**n**

(sinä) syö**t**

hän syö

(me) syö**mme**

(te) syö**tte**

he syö**vät**

<u>3-as típus</u> (-la)/(-lä), (-ra)/(-rä), (-na)/(-nä), s+(-ta)/(-tä) végű igék, ezek a végződések leválnak és egy **e** betű kapcsolódik be.

mennä - menni

men*e***n**

men*e***t**

hän men*e***e**

men*e***mme**

men*e***tte**

he men*e***vät**

surra - szomorkodni, búsulni

sur*e***n**

sur*e***t**

hän sur*e***e**

sur*e***mme**

sur*e***tte**

he sur*e***vat**

nousta - felszállni

nous*e***n**

nous*e***t**

hän nous*e***e**

nous*e***mme**

nous*e***tte**

he nous*e***vat**

juosta *rendhagyó!* - futni, szaladni

juoksen

juokset

hän juoksee

juoksemme

juoksette

he juoksevat

4-es típus i+(-ta)/(-tä) végű igék, az ige utolsó betűje, az (-a)/(-ä) **se**-re változik és ez után ragozzuk.

tarvita - szüksége van

tarvit*se***n**

tarvit*se***t**

hän tarvit*se***e**

tarvit*se***mme**

tarvit*se***tte**

he tarvit*se***vat**

5-ös típus e+(-ta)/(-tä) végű igék, a (-ta)/(-tä) végződés **ne**-re változik, ez után ragozzuk.

vanheta - öregedni

vanhe*ne***n**

vanhe*ne***t**

hän vanhe*ne***e**

vanhe*ne***mme**

vanhe*ne***tte**

he vanhe*ne***vat**

6-os típus más mgh+(-ta)/(-tä) végű igék, a végződésből a **t** betű kiesik és az igét így ragozzuk (E/3-as alakban a 2. csoportnál nem nyújtjuk meg az utolsó magánhangzót!).

vastata - válaszolni

vastaa**n**

vastaa**t**

hän vasta**a**

vastaa**mme**

vastaa**tte**

he vastaa**vat**

haluta - akarni

halua**n**

halua**t**

hän halua**a**

halua**mme**

halua**tte**

halua**vat**

osata - tud, képes (mint az angol *can*)

osaa**n**

osaa**t**

hän osa**a**

osaa**mme**

osaa**tte**

he osaa**vat**

A finn és a magyar - szemben az indoeurópai nyelvekkel - nem birtokigét (habeo, have, haben stb.) használ a birtoklás kifejezésére. A birtok nem tárgy-, hanem alanyesetben áll, a birtokos pedig a magyarban részes, a finnben pedig allatiivus esetben szerepel. A két tagot a létige köti össze: (nekem) van egy házam (' minulla on yksi talo).

Finn-magyar szóegyezések

elää - élni

mennä - menni

tehdä - tenni (csinálni)

veri - vér

kala - hal

kuolla - halni

sata - száz

käsi - kéz

millainen? - milyen?

silmä - szem

mitä? - mit?

panta - pánt

vesi - víz

kivi - kő

alushirsi - alvó (aluszó)

kytkeä - kötni (felkötni vmit)

kyynel - könny

tietää - tudni

runko - rönk (fatörzs)

sana - szó

sääri - lábszár

hiukset - haj

takaraivo - tarkó

lapa(luu) - lapocka

yskä - üszk (megfázás)

nuha - nátha

ilta - este

pelätä - félni

yö - éj

pää - fő (fej, ~lábfej)

puu - fa

suu - száj

mehiläinen - méh

punoa - fon

muru - morzsa

täytetty - töltött

kaapata - kap

antaa - ad

alla - alatt

hörpätä - hörpint

voi - vaj

stb.

Kapcsolódó szócikkek

- Pakkoruotsi

Források

Jegyzetek

További információk

- Räikkönen kiejtése (http://mn.mno.hu/index.mno?cikk=346035&rvt=22&rvt2=57) – bevezető a finn nyelvhez
- FinnHun: finn-magyar–angol internetes szótár és szinonimaszótár (http://www.finnhun.com/)
- Magyar-finn, Finn-magyar online szótár (http://www.finnszotar.hu/)
- Helsinki Magyar Kulturális Intézet (https://web.archive.org/web/20041213212006/http://www.magyarintezet.hu/cities/openpage.jsp?HomeID=6&lang=HUN)
- Fábián István: *Finn nyelvtan*, Magyar Akademia, Pest, 1859 (http://real-eod.mtak.hu/2428/)

A lap eredeti címe: „https://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=Finn_nyelv&oldid=22878889”

A lap utolsó módosítása: 2020. július 21., 13:50

A lap szövege Creative Commons Nevezd meg! – Így add tovább! 3.0 licenc alatt van; egyes esetekben más módon is felhasználható. Részletekért lásd a felhasználási feltételeket.